

University of Groningen

De macht van de deskundige. Een onderzoek over machteloosheid en deskundigheid

Rodenburg, Nicolaas

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1974

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Rodenburg, N. (1974). *De macht van de deskundige. Een onderzoek over machteloosheid en deskundigheid*. Koninklijke Van Gorcum.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

de samenleving? Wat is de functie van deskundigen in een maatschappij? Bij het zoeken van een antwoord op deze vragen kan men te rade gaan bij Crinice Le Roy (1971) wat betreft ambtelijke deskundigen, en bij Habermas (1963), Touraine (1969) en van Hasselt (1971) wat betreft wetenschappelijke en technische deskundigen. Wil de echte deskundige nu opstaan?

Samenvatting

Dit boek bevat het verslag van een onderzoek op het gebied van sociale invloed en persoonlijkheid. Uitgangspunt was de vraag waarom sommige personen zich meer door iemand laten beïnvloeden dan andere personen. Deze vraag is vertaald in een probleemstelling voor onderzoek. Welke persoonlijkheidsfactoren en situationele factoren bepalen de mate, de aard en de duurzaamheid van een verandering, die het gevolg is van beïnvloedingspogingen door een andere persoon?

Voor dit onderzoek is de algemene probleemstelling beperkt tot de persoonlijkheidsvariabelen machteloosheid en behoefte aan sociale goedkeuring en de situationele variabele sociale macht. Er zijn specifieke hypothesen getoetst over het verband tussen de onafhankelijke variabelen machteloosheid en deskundigheidsmacht aan de ene kant en de afhankelijke variabele gedragsverandering aan de andere kant. Wat de variabele behoefte aan sociale goedkeuring betreft was dit onderzoek exploratief, d.w.z. er zijn geen hypothesen getoetst.

De persoonlijkheidsvariabele machteloosheid is opgevat in termen van Rotter's 'social learning theory of personality' als een algemene verwachting over interne-externe controle van bekrachtigingen. Op grond van deze theorie werden twee hypothesen geformuleerd over het verband tussen machteloosheid en gedragsverandering in twee verschillende beïnvloedingssituaties. In de ene situatie werden de beïnvloedingspogingen gedaan door iemand met evenveel (of evenweinig) kennis omtrent het onderwerp als de personen die beïnvloed moesten worden. Deze situatie is opgevat als een niet-machtssituatie. In de andere situatie werden beïnvloedingspogingen gedaan door een deskundige op het onderwerp stadsplanning; dit werd opgevat als een machtssituatie. De hypothese over het verband tussen deskundigheidsmacht en gedragsverandering was afgeleid uit Mulder's machtstheorie. Later is een vierde hypothese toegevoegd over het effect van machteloosheid op opinie-verandering.

In het onderzoek zijn de volgende vier hypothesen getoetst:

- 1) Beïnvloedingspogingen op basis van macht hebben meer effect dan beïnvloedingspogingen zonder macht;
- 2) In een niet-machtssituatie hebben beïnvloedingspogingen minder effect op personen, die in het algemeen geloven niet machteloos te zijn ten

opzichte van hun omgeving, dan personen die zich wel machteloos voelen;

3) In een machtssituatie hebben beïnvloedingspogingen evenveel effect op personen die verschillen in de persoonlijkheidsfactor machteloosheid;

4) Beïnvloedingspogingen door personen die zich in het algemeen machteloos voelen hebben minder effect dan beïnvloedingspogingen door personen die zich niet machteloos voelen.

De vertaling van de probleemstelling, op grond van theorie en resultaten van onderzoek, is in hoofdstuk 2 beschreven. De methode van onderzoek is in hoofdstuk 3 besproken. Daarbij is bijzondere aandacht besteed aan de wijze waarop de invloed van persoonlijkheidsfactoren op gedrag kan worden onderzocht. Het verslag van elk van de vier experimenten is te vinden in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 zijn de resultaten van de vier experimenten met elkaar vergeleken, voor elke hypotese afzonderlijk. Daarop volgen de bespreking van de algemene geldigheid van de resultaten voor zover ze de hypothesen ondersteunen, en een poging de resultaten te verklaren die niet in overeenstemming met de hypothesen zijn.

In drie van de vier experimenten is de eerste hypotese getoetst. De resultaten van elk van deze drie experimenten ondersteunen in duidelijke mate de hypotese. Dit betekent dat de hypotese als juist moet worden beschouwd, zij het met enige beperkingen, die voortvloeien uit de operationalisaties van de onafhankelijke variabele macht en de afhankelijke variabele gedragsverandering. Als konklusie kan worden getrokken, dat in bepaalde nader omschreven omstandigheden personen zich meer laten beïnvloeden door iemand waaraan ze een zekere deskundigheid toeschrijven.

De resultaten van de experimenten ten aanzien van de hypothesen 2 en 3 zijn nogal onduidelijk en ook tegenstrijdig. De meest aannemelijke verklaring die achteraf gegeven kan worden is de volgende. Naast de factor macht hebben andere situationele factoren de relatie tussen machteloosheid en gedragsverandering beïnvloed. Uit een vergelijking van deze experimenten met andere recente experimentele studies zijn drie situationele factoren naar voren gekomen, die de verschillen tussen machteloze en niet-machteloze personen mede bepaald kunnen hebben. Die drie factoren zijn: de mate waarin de persoon zich bij het onderwerp betrokken voelt, de wijze waarop de communicatie plaats vindt, en de wijze waarop de beïnvloedingspogingen plaats vinden.

De resultaten van dit en ander onderzoek wijzen in meer of mindere mate in de richting van de volgende relaties: a) positieve relatie tussen machteloosheid en invloed als de personen zich sterk bij het onderwerp betrokken voelen; b) negatieve relatie tussen machteloosheid en invloed wanneer beïnvloedingspogingen via indirecte communicatie plaats vinden; c) negatieve relatie wanneer beïnvloedingspogingen deel uitmaken van een discussie; en d) positieve relatie tussen machteloosheid en in-

vloed wanneer beïnvloedingspogingen op macht zijn gebaseerd. Met betrekking tot het laatste dient men er vooralsnog vanuit te gaan, dat deze relatie alleen aangetoond is voor deskundigheidsmacht. De overige drie relaties kunnen op grond van de beschikbare gegevens niet als zijnde juist worden beschouwd.

Er is gekonkludeerd, dat hypotese 2 over beïnvloeding in een niet-machtssituatie in het algemeen niet opgaat. Met andere woorden: in sommige nader te specificeren situaties worden machteloze personen meer, en in andere situaties minder beïnvloed dan niet-machteloze personen. Hypotese 3 over beïnvloeding in een machtssituatie werd verworpen voor het geval van deskundigheidsmacht. De vierde hypotese is slechts in één experiment getoetst. De resultaten geven enige steun aan deze hypotese, hetgeen in overeenstemming is met de resultaten van een studie waarop dit experiment gebaseerd was.

Tenslotte is de samenhang onderzocht tussen invloed en de persoonsfactoren leeftijd en behoefte aan sociale goedkeuring. De resultaten van drie experimenten geven nauwelijks enige samenhang te zien tussen behoefte aan sociale goedkeuring en invloed. Wel werd een zwakke samenhang gevonden tussen leeftijd en invloed, met dien verstande dat oudere personen zich minder lieten beïnvloeden. De proefpersonen van de experimenten waren afkomstig uit de populaties leerlingen van middelbaar- en hoger beroepsonderwijs (experimenten I, II en III) en studenten psychologie en sociologie (experiment IV), in leeftijd variërend tussen 15 en 25 jaar.

In het laatste hoofdstuk zijn de konklusies uit de resultaten van het onderzoek besproken. Tenslotte is ingegaan op de betekenis van de resultaten en konklusies voor beïnvloedingsprocessen in de sociale werkelijkheid. Daarbij zijn wat betreft deskundigheidsmacht aan de orde gekomen situaties die een zekere overeenkomst vertonen met de in de experimenten bestudeerde situaties, zoals voorlichting via de massa-media en voorlichting in het openbaar bestuur. Wat betreft machteloosheid geven de resultaten van dit onderzoek onvoldoende basis om implicaties uit te werken.